

Степанов А. Т.,

*студент заочної форми навчання III курсу
за спеціальністю 052 – Політологія*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Шаповалова А. М.,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПОЛІТИЧНО-ПРАВОВЕ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ В АР КРИМ ТА М. СЕВАСТОПОЛЬ ПІСЛЯ ДЕОКУПАЦІЇ

Актуальність теми після деокупації Криму в політично-правовому вимірі зумовлюється не тільки постійно зростаючим обсягом інформації, а значною мірою, юридично-правильного вирішення питань, з якими стикнуться громадяни України на деокупованій території.

Слід зазначити, що триваюча збройна агресія РФ проти України вже 10 років залишає відкритими два нагальні питання, а саме питання державної політики України щодо деокупації та питання реінтеграції деокупованих територій в український суспільний, політичний та правовий простір.

Варто зауважити, що реінтеграція – це процес, який логічно настає після деокупації і розглядається як комплекс заходів державної політики, спрямованих на повне відсутність збройних формувань та окупаційної адміністрації російської федерації на території України, яка була тимчасово окупована. Ці заходи передбачають встановлення загального ефективного контролю України на цій території, повернення її під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу [4].

Водночас, у справі побудови державної політики щодо реінтеграції окупованих територій необхідно враховувати надважливий аспект, який полягає у тому, що тривала окупація створює значну кількість проблем політико-правового характеру. До них можна віднести такі проблеми як: тотальне, або часткове унеможливлення реалізації та захисту конституційних прав людини та громадянина, тяжкі наслідки репресивних дій по відношенню до громадян, національних меншин та майна з боку окупаційних адміністрацій, занепад суспільного життя та

політичної культури населення, інформаційна деінтегрованість населення в суспільно-політичне життя України, інфраструктурний та економічний занепад, крах системи соціального забезпечення тощо.

Підкреслимо, що основним нормативним актом, яким встановлено Стратегію державної політики щодо реінтеграції Криму є розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171 (в ред. Розпорядження від 04.04.2023 №288)[10]. Це розпорядження містить перелік конкретних дій тих чи інших органів державної влади/місцевого самоврядування та організацій щодо процесу реінтеграції деокупованого півострова [3, с. 46].

Підкреслимо, що головними напрямками реалізації дій, як вказує Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, є вирішення питань захисту прав та інтересів осіб та організацій, чії права було порушено внаслідок збройної агресії, соціальної, економічної політики, оборони та безпеки [11]. Водночас, стислий аналіз документу вже дозволяє виявити певні існуючі недоліки документу. Зокрема до них можна віднести те, що за формою цей акт є Стратегією і формує державну політику на рівні актів органів виконавчої влади, відтак відсутнє саме законодавче врегулювання правового режиму реінтеграції Криму, а відповідно відсутні і засадничі принципи формування державної політики в тих аспектах та діях органів державної влади, які не включено до переліку, зазначеного в розпорядженні Кабінету Міністрів України.

Вочевидь, не враховує складена Стратегія й хронологічну тривалість окупації та вирішення питання доступу громадян до безперешкодної реалізації їхніх прав та свобод, зокрема тієї категорії громадян, які не є вимушено переміщеними особами та перебувають в окупації.

Як зазначає в своєму аналітичному матеріалі Українська Гельсінська спілка з прав людини, Стратегія обмежується загальними положеннями та не пропонує конкретних шляхів та дій влади в умовах перехідного правосуддя, відновлення діяльності публічної влади, питань відповідальності за колабораціонізм та розмежування його із законною діяльністю громадян, реалізації прав громадян, що перебували в окупації та засад набуття такими громадянами відповідного статусу [5].

Нарешті, Стратегія Кабміну не визначає конкретне питання долі формування національної автономії кримськотатарського народу. Разом із тим, як зазначається в аналітичному матеріалі Deep State, питання подальшої долі автономії Криму не має рішення, яке б одностайно сприймалося суспільством та її потенційним тригером політичної кризи в Україні після закінчення війни [8].

Наголосимо, що такі недоліки Стратегії пояснюються саме тим, що зазначені питання не можуть бути врегульовані на рівні акту органу

виконавчої влади і потребують законодавчого вирішення на рівні прийняття органічного, або спеціального закону «Про засади перехідного правового режиму деокупації та реінтеграції на території Автономної Республіки Крим».

На думку Корнат О., Корнат Л., вважається оптимальним такий варіант правового регулювання правових відносин щодо питання реінтеграції Кримського регіону, який дозволить визначити конкретні засади та принципи перехідної фази, а також чітко визначену компетенцію державних органів щодо реалізації публічної влади в умовах перехідного періоду [3, с. 47].

До того ж важливим є той факт, що відповідне регулювання є актуальним саме на теперішньому етапі деокупації, адже, вочевидь, для формування сталої державної політики у питаннях реінтеграції необхідна ретельна підготовка кадрового резерву правоохоронних та судових органів, перехідного періоду [3, с.48], підготовку чітких інструкцій та алгоритмів для діяльності органів що забезпечують реалізацію соціальної, економічної, інформаційної, фіскальної, демографічної політики, державні функції щодо реєстраційно-дозвільних проваджень, контролю та нагляду, тощо.

Разом із тим існують певні пріоритетні напрямки правового регулювання, які необхідно на безумовних підставах враховувати в процесі реінтеграції. Ці напрямки продиктовані існуючим положенням населення на окупованій території, положення ВПО, а також умовами тривалої неможливості реалізації державної влади України на території півострова [6, с.67].

Варто відмітити, що правовий блок питань стане головним після деокупації, зокрема:

Питання визнання/невизнання документів та правочинів, які було видано окупаційною владою, та які пов'язані з реалізацією основних прав людини.

Вважаємо, що умови тривалої окупації сформували такі фактичні обставини, у яких невизнання документів окупаційної влади, які пов'язані із основними правами та свободами людини, може спричинити неможливість реалізації таких прав у значної частини населення, що перебувало в окупації (зокрема документів щодо актів цивільного стану, права власності на підставі спадкування, тощо). В умовах перехідної фази реінтеграції перед органами державної влади стоїть задача сформувати такі механізми легітимізації цих документів, з допомогою якої буде можливо забезпечити реалізації прав громадян. Основою для таких механізмів може бути практика Міжнародного суду ООН та Верховного Суду України. Існуюча стратегія реінтеграції не порушує це питання [2, с.118-119].

Проблема встановлення конституційного ладу та конституційно-правового статусу кримського регіону.

Підкреслимо, що питання збереження конституційно-правового статусу кримського регіону як автономної республіки та спеціального статусу м. Севастополь може викликати суспільний резонанс з огляду на прецедент порушення суверенітету та територіальної цілісності України [8].

Проблема добровільного/недобровільного набуття громадянами України іншого громадянства та питання правового статусу громадян рф.

Існуюча юридична конструкція «добровільного отримання громадянства» не передбачає того, що громадянин України може опинитися в умовах, що опосередковано, але так чи інакше загрожують його основним правам, безпеці, здоров'ю та життю.

Існуючі засади набуття російського громадянства, встановлені окупаційною владою передбачають формат набуття громадянства за, так званою, «оптацією» із подальшим позбавлення людини доступу до реалізації основних прав без умовно «добровільного» набуття громадянства. [6, с.6]

Ми вважаємо, що головним постає питання щодо необхідності відокремлення та недопущення політичних переслідувань за фактом ведення певної непротиправної, за сутністю, діяльності, від процесів забезпечення державної безпеки та подолання політичних наслідків окупації.

Визначення форм та засобів подолання політичних наслідків окупації в умовах реалізації активного та пасивного виборчого права.

Проте важливо розуміти, що проблеми, які можуть виникати з проведенням загальнонаціональних виборів у повоєнний час наразі є актуальними. Серед них варто виділити такі як: відсутність необхідної інфраструктури в постраждалих місцевостях, безпека, матеріальне забезпечення тощо. Разом із тим в політичному аспекті проведення виборів у повоєнний час виникає питання щодо змісту політичної боротьби та політичного піару в умовах післявоєнного відновлення країни.

Варто наголосити, що Венеціанська комісія в одній зі своїх доповідей вказувала, що проведення виборів в умовах війни не є припустимим, до того ж однією з причин зазначалося те, що занепокоєння суспільства можуть суттєво відрізнитися від тих питань, на яких слід зосередити дискусію для обрання законодавчого органу на весь законодавчий період [12].

До того ж нагальним є питання обмеження участі у виборчому процесі політичних сил та партій, які в своїй політичній програмі переслідують мету повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності та суверенітету України, участю в збройній агресії проти України, воєнними злочинами. Відтак, засади правового регулювання виборів у перехідній фазі реінтеграції мають передбачати

баланс принципів захисту державних і національних інтересів та рівного доступу всіх громадян до виборчого права.

І насамкінець, саме в цьому контексті актуалізується задача державної реінтеграційної політики як трансформація політичної культури населення та подолання інформаційно-політичних наслідків окупації. Інформаційна, просвітницька, культурна, мовна політика має бути сформована таким чином, аби на прозорих та конкретних діях державних органів, громадських організацій, політичних партій, ЗМІ продемонструвати відкритість українського суспільно-політичного простору до реінтеграції населення, що перебувало в окупації. Головною засадою такого процесу має стати формула «територія слідує за населенням», в основі якої полягає ідея, що реінтеграція починається саме з когнітивної деокупації населення, а не з деокупації територій як таких.

Зазначимо, що важливою складовою в цій задачі є інформаційна протидія. На рівні державного регулювання засоби масової інформації та медіа мають змінити політику щодо обмеження доступу до інформаційних та медіа ресурсів і контенту для мешканців окупованих територій, адже реалії окупації демонструють, що основним засобом когнітивної окупації є безальтернативна пропаганда [9].

Отже, вже на теперішньому етапі, надзвичайно важливою є задача формування відповідних культурних та просвітницьких центрів, функція яких полягатиме саме в реалізації базових програм щодо реінтеграції населення до суспільно-політичного життя та культурного простору України. Зокрема, одним з таких центрів може слугувати Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського.

Список використаних джерел:

1. Джига Д. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим на сучасному етапі. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 59. С. 130–139.

2. Здебський О., Шаповалова О., Юровська Г. Проблемні питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 1. С. 118–122.

3. Корнат О., Корнат Л. Державна політика деокупації Криму: ключові результати та перспективи. *Регіональні студії*. 2021. № 27. С. 43–49.

4. Медяник І. С. Теоретико-правові питання реінтеграції тимчасово окупованих та анексованих територій у вітчизняній та світовій науці. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Право*. 2023. № 79. С. 70–75.

5. Мірошніченко В. План заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції Криму. Що змінилося? – Українська Гельсінська спілка з прав людини. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL:

<https://www.helsinki.org.ua/articles/plan-zakhodiv-z-realizatsii-stratehii-deokupatsii-ta-reintehratsii-krymu-shcho-zminylosia/> (дата звернення: 02.03.2024).

6. Політика щодо Криму. рекомендації (посібник) / Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Горобчишина С., Дуда А. ; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ТОВ «агентство» Україна», 2018. 88 с.

7. Портников В. Ключ у кишені. Навіщо потрібний план деокупації Криму. *Крим.Реалії*. URL: <https://ua.krymr.com/amp/krym-plan-deokupatsii-institutsia/32380568.html> (дата звернення: 05.03.2024).

8. Пошук оптимального статусу Криму після деокупації. *DeepState UA*. URL: <https://deepstateua.com/crimea/ukr/amp/> (дата звернення: 02.03.2024).

9. Пріоритетні кроки Української Держави після деокупації Криму. *Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим*. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/priorityetni-kroku-ukrayinskoji-derzhavy-pislya-deokupatsiyi-krymu/> (дата звернення: 02.03.2024).

10. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 29.09.2021 р. № 1171-р: станом на 4 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1171-2021-p#Text> (дата звернення: 05.03.2024).

11. Реалізація політики щодо реінтеграції Автономної Республіки Крим та міста Севастополя – Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. *Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України*. URL: <https://bitly.ws/3f33n> (дата звернення: 02.03.2024).

12. Holding referendums during wars and military threats is against European standards. Venice Commission. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=3388> (дата звернення: 02.03.2024).